

APPENDIX VI.

EXPOSITIO IN CANTICUM CANTICORUM SALOMONIS.

CAP. I. — 1. *Osculetur me osculo oris sui.* Tangat me dulcedine præsentis suæ, quem sapius a prophetis præmissum audivi. *Quia meliora sunt ubera tua vino.* Dulcedo evangelicæ doctrinæ austeritate legali melior est. *Fragrantia unguentis optimis.* Donis Spiritus sancti: *A chrisma Christus,* id est, ab unctione nectus, quod nomen cum gratia sancti Spiritus in baptismo effunditur in omnes fideles. *Ideo adolescentulæ dilexerunt te.* Electorum animæ gratia baptismatis renovatæ.

2. *Trahe me post te.* Ut ascendentem in cælos sequar. *Introduxit me rex in cellaria sua.* Fide in gaudia cælestis patriæ interna. *Excultabimus, et lætabitur in te memores uberum tuorum super vinum.* In te, non in nobis; memores per omnia, fidei gratiam super legis esse doctrinam. *Recti diligunt te.* Nullus te diligit nisi rectus; et nullus est reclus nisi qui te diligit. *Nigra sum, sed formosa, filicæ Jerusalem.* Vox Ecclesiæ de suis pressuris. Nigra in pressuris persecutionum, sed formosa in decore virtutum.

3. *Sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.* In tentatione obscurata dæmonum, formosa in mortificatione desideria carnalia. *Nalite me considerare, quod fusca sim, quia devoloravit me sol.* Nolite mirari, si hominibus despecta sim foris ob tentationum æstus. *Filii matris meæ pugnaverunt contra me; posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi.* Acerbitas filiorum Synagogæ me fecit vineam Jerosolymis non custodire, sed multarum esse vinearum, id est, Ecclesiarum per orbem custodem. *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.* Indica mihi pastorem meum, quem tota mente diligo, et in quibus pascua et requiem habeat, ne, æstu tentationum turbata, per sodalium, id est, hæreticorum conventicula eum quærere incipiam.

4. *Si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum tuorum.* Si ignoras, te sub huiusmodi tentationum conditione mihi esse sponsatam, egredere a meo conspectu, et varios errantium actus sequere. *Et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum.* Id est, perditos natii auditorum, secuta insipientium doctrinas magistrorum. *Equitavi meo 192 in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea.* Sicut priorem populum de Ægyptio liberavi timore, sic te, sponsa mea, si in me confideris, liberabo inanibus minis.

5. *Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis.* Tanta te verecundiæ salutaris virtute decoravi, ut castitatem promissæ mihi fidei nulla doctorum pravorum seductione corrumpas. *Collum tuum, sicut monilia; murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.* In collo doctores designantur. In monilibus opera exprimentur, quia ea que verbo docent operibus ostendunt. In murenulis Scriptura sacra ostenditur, quæ auro spiritualium sensuum fulget interioris, et argentea cælestis eloquii nitet exterius.

6. *Dum esset rex in occubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Rege Christo in beatitudine cælestis secreti quiescente, sanctorum virtus magnæ nobis gratiam suavitatis administrat. *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.* Mors dilecti mei, quam pro mea salute subiit, sem-

per in mea memoria commorabitur. *Botrus cyprî dilectus meus mihi in vineis Engaddi.* Qui fuit fasciculus myrrhæ in amaritudine passionis, ipse est botrus Cyprî in dulcedine resurrectionis. Myrrha tritificat, vinum latificat. In vineis Engaddi propter charismata divina, quæ post resurrectionem largitus est in baptismo suis participibus. *Engaddi, fons hædi, baptismum significat.*

7. *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra es.* Pulchra in simplicitate cordis et munditia operum. *Oculi tui columbarum.* Quia sensus tui spirituali sunt intelligentia præditi.

8. *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, ecce tu pulcher es.* Tu solus naturaliter pulcher, ego ex te pulchra. *Lectulus noster floridus.* Pax sanctæ Ecclesiæ et virtutibus sanctis florescit, et spirituali prole multiplicatur. *Tigna domorum nostrarum cedrina; laquearia nostra cypressina.* Tigna et laquearia doctores sunt in sancta Ecclesia propter eximias virtutes eorum et odorem bonæ vitæ.

CAP. II. — 1. *Ego flos campi, et lilium convallium.* Ego decus mundi, et gloria humilium. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Tu requiem quæraris, et laudas lectuli; recordare quod candidior tribulationum aculeis efficeris, et major est fructus prædicationis, quam quietis.

2. *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* Sicut malus visu, odore, gustu, antecellit ligna silvestria, sic Christus antecellit omnes sanctos, qui filii Dei dicuntur, sed gratia, ille solus natura. *Sub umbra illius quem desideraveram sedi.* Eodem protegente, quem semper adesse quæsi, quiesco, et securus permaneo. *Et fructus ejus dulcis gutturi meo.* Quia gratiæ suæ cælestis dulcedine me refecit.

3. *Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem.* Cella 193 vinaria Ecclesia debet intelligi, in ejus unitate solummodo Spiritus sanctus dari solet et accipi. Cujus gratia hoc loco vini nomine designatur. In qua cella ordinata charitas est, ut quisquam Deum toto corde plusquam seipsum diligit. *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* Consolamini me exemplis, seu incipientium, seu terminantium viam salutis, dum adhuc in hujus peregrinationis tædio amore supernæ visionis languesco. *Lava ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.* In lava Christi temporalia ejus bona, in dextera perpetuæ vitæ beatitudine designatur. Quia hic per spem mentem roborat, et illic per remunerationem glorificat.

4. *Adjuro vos, filicæ Jerusalem, per capreas, cervosque camporum, ne suscitatis, nec evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit.* Contestor pacificas fidelium animas, per suas quamque virtutes, quæ per munda et ruminantia animalia signatæ sunt, ne pia fratrum studia aliqua importunitate impendant; sed sic quisque de proximi profectu, sicut de suo gaudeat.

5. *Vox dilecti mei.* Subauditur, hæc est; quem audivi adjuvantem filias Jerusalem, ne me in ejus amplexu quiescentem susceitarent. *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.* Tales enim saltus fecit

CAP. I. — N. 1. Quid de hac Expositione sentendum sit, in Isidorianis, dixi, c. 65, n. 45 seq. In Canticum canticorum mystice interpretando Hebræi, sanctique Ecclesiæ Patres consentiunt. Inter cætera upus Ludovici a Ponte in Cantica canticorum dignum maxime est quod legatur. Pro a chrisma fortasse legendum a chrismate.

2. Quod Sponsa in Canticis Ecclesiam exhibeat, censent plerique Patres et interpretes recentiores.

3. Murenula est a murenæ; nihilominus multi scribunt murenula sine diphtongo.

CAP. II. — N. 5. Cella vinariæ typo Ecclesiam significari, docent etiam Cassiodorus, Anselmus, Beda, et alii sacre Scripturæ interpretes.

dilectus meus. De cœlo venit in uterum, de utero in præsepium, de præsepio in crucem, de cruce in sepulchrum, de sepulchro rediit in cœlum. Iste, qui elevatus est super omnes montes, et colles, id est, sanctorum altitudines.

6. *Similis est dilectus meus capræ, hinnuloque cervorum.* In assumptione carnis et humilitate capræ; in varietate virtutum et innocentia hinnulo cervorum Christus comparatur, id est, patriarcharum. *En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.* Indutus pariete nostræ mortalitatis latuit, sed prospiciens ad nos per cancellos, et fenestras miracola lecit, ut ex miraculis appareret Deus, qui ex passionibus latuit. *En dilectus meus loquitur mihi.* Ad prædicandum me hortatur, dicens:

7. *Surge, propera, amica mea, formosa mea, et veni.* Surge de stratu quietis, in quo tuimet solus curam agere quæris; propera tu, et veni ad impendentiam etiam proximis curam salutis per studium sedule prædicationis. *Jam enim hiems transit, imber abiit, et recessit.* Jam frigus infidelitatis, et imber iniquitatis recesserunt, quæ totum orbem usque ad tempus Dominicæ incarnationis tegebant. *Flores apparuerunt in terra nostra.* Il est, initia fidei et justitiæ floruerunt in mundo, crescente Ecclesia.

8. *Tempus putationis advenit.* Id est, ut, amputatis inutilibus vanæ religionis sarmentis, futuro lidei fructui præparentur corda hominum. *Vox turturis audita est in terra nostra.* Id est, Christi Salvatoris nostri dicentis: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Ficus protulit grossos suos. 194* *Veteris legis præcepta ceciderunt. Vinæ florentes 194* *dederunt odorem.* Id est, evangelicus populus, seu vites florentes sanctæ conversationis odorem longe lateque dederunt.

9. *Surge, propera, amica mea, speciosa mea, et veni; columba mea in foraminibus petræ, in caverna maceræ.* O sponsa, et amica, cui tanta obtuli bona, surge, et veni; accingere ad certamen, unde æternam quietem accipies. Columba mea, per infusionem sancti Spiritus. In foraminibus petræ, id est, vulneribus, quæ pro salute sponsæ sponsus accepit. In caverna maceræ, id est, custodia virtutum cœlestium. *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis.* Vox, videlicet, laudis, vel prædicationis. *Vox enim tua dulcis, et facies tua decora.* Illius namque vox Domino dulcis est, cui dulce vel verbum Domini annunciare, vel ipsi Domino laudes resonare. Et illa fides decora est, quæ, ex operibus ornata, adversa pati non metuit.

10. *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoluntur vineas.* Id est, vincite hæreticos, et schismaticos, pravos fide, et dolosus verbo, qui dente pravæ doctrinæ rudes fidelium mentes lacerare solent. *Nam vinea nostra floruit.* Id est, late electorum plebes germinant.

11. *Dilectus meus mihi, et ego illi.* Id est, solus mihi dilectus, et solus adjutor mihi est. Et ego illi sola sum dilecta, quia nullus alius recte diligit Christum, nisi unica Ecclesia, et nulla alia ab eo diligitur. *Qui pascitur inter lilia.* Id est, munditia fidei, et candore virtutum. *Donec aspiet dies, et inclinentur umbræ.* Donec venturi sæculi lux oriatur æterna, et umbræ, id est, errores præsentis vitæ transeant. *Revertere, similis esto capræ, hinnuloque cervorum super montes Bethel.* Obsecro, dilecte mi, ut sæpius dulcedine visitationis tuæ revertaris ad me, qui carne, quam de patriarcharum origine sumpsisti, super omnes altitudines cœlestium montium ascendisti, ut laborem peregrinationis meæ speculatione æternæ patriæ releves.

CAP. III. — 1. *In lectulo meo per noctes quæsi vi quem diligit anima mea; quæsi vi, et non inveni.* Jam dudum, inquit, nullo studio quæsi vi Dominum; sed quia adhuc illecebris carnis meæ subdita fui, et tebebris ignorationis obeæcata, non inveni lumen veri-

tatis, id est, Dominum. *Surgam, et circuibo civitatem, per vicus et plateas quæram quem diligit anima mea, quæsi vi illum, et non inveni.* Proposui animo meo surgere de lectulo carnalium voluptatum, terras ac maria circuire, et philosophorum audire magisteria; sed nec sic inveni illum.

2. *Inveni erunt me vigiles, qui custodiunt civitatem.* Num quem diligit anima mea, vidistis? Vigiles sunt qui custodiunt Ecclesiam apostoli, et doctores, qui gentilitatem veritatis indagine sollicita invenerunt. *Paululum, cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.* Dum me illorum magisterio tradidi, mox lumen veritatis, quod quæsi vi, inveni. *Tenui illum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ.* Teneo illum firma fide, donec in fine sæculi pro officium prædicationis introducam illum in domum, et in cubile 195 Synagogæ, quæ me genuit in Domino, et sit unum ovile, et unus pastor.

3. *Adjuro vos, filie Jerusalem, etc.* Ideo hunc verbum repetit sponsus, ne minorem Ecclesiæ de gentibus congregatæ, quam de Judæis habere sollicitudinem putaretur, sed ut sit de utrisque una sponsa, et illa dilectissima.

4. *Quæ est ista quæ ascendit per desertum?* Miratur Synagoga quomodo gentium populus, nullo circumcisionis mysterio emendatus, nulla prophetarum admonitione eruditus, subito ab infimis voluptatibus per desertum idololatriæ et gentilitatis ad alta virtutum culmina, et sponsi amplexus ascendisset. *Sicut virgula fumi ex aromatibus.* Igne amoris accensa omni viis virtutum ad cœlestia tendit.

5. *Myrrhæ, et thuris, et universi pulveris pigmentarii.* Ex mortificatione carnalium voluptatum, et puritate orationum, et omnium virtutum odore. *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel.* Lectulus Salomonis est conversatio sanctorum; sexaginta fortes prædicatores sunt sancti, et fortissimi bellatores, qui mundo corde digni sunt Dominum videre.

6. *Omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi.* Tenent enim gladium spiritus, quod est verbum Dei, qui quod ore docent opere compleunt. *Uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnas.* Nocturni timores sunt in die tentationis occultæ. Ensis prædicatoris est custodia vigilans, carnis concupiscentias premens, ne verbum prædicationis immunditia vitæ maculet.

7. *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani.* Ferculum Salomonis est sancta Ecclesia, quæ credentes ad æternæ beatitudinis epulas levat, quæ de fortibus animo, quasi de lignis impatribilibus, constructa est. *Columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum.* Columnæ argenteæ sunt doctores eliqui luce fulgentes. Reclinatorium aureum est spes perpetuæ quietis fidelibus promissa.

8. *Ascensum purpureum.* Quid est ascensus purpureus, nisi martyrum sanguis, et passio Redemptoris nostri? quia non ascenditur ad epulas vitæ, nisi per mysterium passionis Christi. *Media charitate constravi propter filias Jerusalem.* Omnis enim qui charitatem habet Dei et proximi, ad hanc requiem, et ad has epulas lætus perveniet. Hæc omnia ornamenta Ecclesiæ præstitit Christus ob omniam charitatem, quæ dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis.

9. *Egredimini, et videte, filie Sion, regem Salomonem.* Egredimini mente, et actu de turbulenti mundi et versatione, ut regem pacis valeatis videre. *In diademate, quo coronavit eum mater sua.* Videte Dominum Christum in humanitate, quam de Virgine matre suscepit, in majestatis paternæ dextera collocavit. *In die desponsationis illius.* Id est, in tempore incarnationis illius, quod ad copulandam sibi Ecclesiam sponsam ex virginali utero processit. *In die lætitiæ cordis ejus.* Id est, redemptionis humani generis, quæ fuit dies lætitiæ Christi.

196 CAP. IV. — 1. *Quam pulchra es, amica mea; A quam pulchra es?* Pulchram dicit Ecclesiam, et pulchram repetit, quia hanc et actione et prædicatione vidit esse laudabilem. *Oculi tui columbarum.* Sensus tui spiritualium sunt rerum contemplatione excellentes, ac venerandi. *Absque eo quod intrinsecus latet.* Magna est gloria quippe aperti operis, sed longe incomparabilior æternæ retributionis, quæ necdum videri potest.

2. *Capilli tui, sicut greges caprarum.* Possunt in capillis populi Ildeles accipi, qui maximum decus sua numerositate præbent Ecclesiæ. *Quæ ascenderunt de monte Galaad.* Galaad acervus testimonii interpretatur, qui bene convenit adunatæ multitudini sanctorum. *Dentes tui sicut greges tonsarum.* In capillis fragiliores, in dentibus vero perfectiores quique ad regendam Ecclesiam apti designantur.

3. *Quæ ascenderunt de lavacro.* Id est, fonte sacri baptismatis, qui et tonsi, et loti sunt, hoc est, nudati renuntiando sæculo, et vitæ lavacro mundati. *Omnes gemellis fetibus, et sterilis non est in eis.* Non est qui fetus boni operis in eis non agat. *Sicut vitia coccinea, labia tua, et eloquium tuum dulce.* Vitta coccinea doctrina veritatis intelligitur. Labia sponsæ cocco assimulantur, quia dominici sanguinis quo redempta est, prætiū prædicare non cessat Ecclesia, vel quia prædicatio sancta ardore charitatis flammescit.

4. *Sicut cortex mali Punici, genæ tuæ.* In genis verecundia, in malo Punico passio Christi exprimitur. Habet ergo ruborem in genis sponsa mali Punici, cum sacramentum dominicæ crucis verbis latetur, et factis probat. *Sicut turris David, callituum.* Turris Ecclesia est, collum prædicatores, quorum fides et constantia in eadem civitate firma est, et undique inexpugnabilis. *Quæ edificata est cum propugnaculis.* Propugnacula autem ejus civitatis Scripturarum sanctorum munimina sunt, vel Patrum præcedentium.

5. *Mille clipei pendunt ex ea.* Quia, quot in divinis libris præcepta sunt, tot sunt rectoris nostri munimina, quibus contra insidias omnes defendimur. *Omnis armatura fortium.* Omnis instructio est vel operationis, vel doctrinæ cœlestis; per quam non solum evadimus, sed etiam superamus. *Duo ubera tua, sicut duo himuli capræ gemelli; qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies, et inclinentur umbræ.* Duo ubera, duo sunt populi ex circumcissione venientes, et gentilitate; qui per humilitatem quidem parvos se intelligunt, et peccatores, sed charitate currentes, omnia obstacula mundi transeunt, qui pascuntur in liliis, hoc est, candidissimis sanctorum Patrum exemplis, donec præsentis mortalitatis umbras æterno die aspirante transcamus.

6. *Vadam ad montem myrrhæ, et ad collem thuris.* In myrrha mortificatio carnis, in thure devotio orationis exprimitur; quasi diceret sponsus: Frequentabo eos, et pia propitius illustratione glorificabo, quos in passionis, sive orationis virtute sublimes esse percipio.

7. *Veni de Libano, sponsa mea, veni de Libano.* Libanus candor interpretatur, id est, anima bonis actibus candidata, quam tertio hortatur **197** sponsus ut veniat. Primo vivens in carne per bona opera; secundo, absoluta carne ad percipiendam vitam beatam; tertio, recepto corpore ad fruenda post resurrectionem gaudia perfecta.

8. *Coronaberis de capite Amanæ, de vertice Sanir, et Hermon, de cubilibus leonum, de mantibus pardorum.* Leones propter superbiam, pardi propter crudelitatem maligni sunt spiritus; montes vero Amanæ superba inflatum corda, ubi immondi spiritus sedem habent, designant. Dum sancti prædicatores tales ad viam salutis convertunt, coronantur de capite, et vertice montium, id est, principibus super-

borum, quia de labore certaminis crescit corona gloriæ.

9. *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum.* In vulneratione cordis magnitudo amoris Christi in Ecclesia intelligitur. *In uno oculo tuorum tuarum, et in uno crine colli tui.* In unitate sancta doctorum, id est, oculorum, et unitate sancta plebis, id est, capillorum. *Quam pulchræ sunt mamme tuæ, soror mea sponsa.* Item in mammarum nomine sancti doctores designantur propter consolantionem infirmorum et parvulorum sustentationem: quæ lacte exprimitur. *Pulchriora sunt ubera tua vino.* Suavitas gratiæ pulchrior est austeritate legis. *Et odor tuorum unguentorum super omnia aromata.* Fama suavissima diffusæ per totum orbem fidei latior est quam veteris legis et patrum in ea, quæ in solâ Judæa coangustabatur.

10. *Favus distillant labia tua, sponsa.* Favus mel in cera est. Mel autem in cera spiritualis est divinum sensus, in litera mel stillans, quia multiplices sensus pene singule sententiæ habent: labia spiritus sunt doctorum, qui multifarios sensus sacris literis inesse pandunt. *Mel et lac sub lingua tua.* In lacte eruditio parvulorum, in melle perfectior doctrina fortiorum signatur; sub lingua, id est, in meditatione cordis.

11. *Et odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris.* Vestimenta Ecclesiæ opera sunt ejus, quæ odori thuris comparantur, quia cuncta, quæ sancta pro Domino agit Ecclesia, orationum pro ea vicem reddunt. *Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.* Hortus conclusus Ecclesia est, quia multaria spiritualium operum germina gignit; fons est, quia doctrina salutari redundat; conclusus, quia Domini protectione munita persistit: signatus, sermone fidei.

12. *Emissionis tuæ paradus malorum Punicorum, cum pomorum fructibus.* Per irrigationem sacri baptismatis sancta Ecclesia paradusum ex se emit malorum Punicorum, id est, sanctorum martyrum: cum pomorum fructibus, id est, cum sanctorum virtutum fructu. *Cypri cum nardo, nardus, et crocus.* Cyprus arbor aromatica est, significatque cœlestis gratiæ benedictionem. Nardus dominicæ passionis typum; crocus charitatis fervorem exprimit; conjungitur cyprus nardo, cum divina gratia confortat nos **198** pro Christo pati. Item nardus croco conjungitur, cum charitate Christi mortem libenter suscipimus.

13. *Fistula et cinnamomum cum universis lignis Libani.* Fistula, quæ et casia, arbor aromatica est, sed modica, et ideo spiritu humiles designat. Item cinnamomum qui seipso despicit signat. Quæ et ipsa est brevis arbor, sed odorifera et dulcis. Sed humilitas magnam habet laudem et dulcedinem apud Dominum. *Cum universis lignis Libani.* Sicut fistula et cinnamomum humiles sanctorum cogitationes signant, ligna Libani sublimes eorum actiones demonstrant. Myrrha et aloë arbores sunt aromaticæ, quæ continentiam carnis expriment.

14. *Cum omnibus primis unguentis.* Id est, charismatibus virtutum excellentioribus, et pulchra est conjunctio harum arborum, quia dum carnem a lascivia retinemus, consequens est ut majora spiritus dona percipiamus. *Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano.* Utrumque Ecclesia; et fons est hortorum, quia spirituales gignit fructus; et puteus aquarum viventium, quæ impetu fluunt de Libano, propter occulta mysteria quæ sanctis propter revelationem sancti spiritus solis panduntur; *aquarum viventium,* propter eloquia divina, quæ de invisibilibus divini gratiæ procedunt thesauris; *de Libano,* de ipsa Ecclesia dicit, quæ et

CAP. IV. — N. 12. Calmetus, ad cap. 1, 15, ita eyprium describit: *Arbuscula mali Punici altitudine, foliis oleæ similibus, albo et odorato flore, fructu in-*

star racemi pendente, odore suavissimo. De aliis arboribus odoriferis conferri potest Isidorus, in *Elymo log.*, lib. xvii, cap. 7 et 8.

candida est per munditiam fidei, et alta per virtutem gloria.

15. *Surge, Aquilo, et veni, Auster, perfla hortum meum.* In Aquilone enim adversa mundi, in Austro blandimenta designantur, qua genina impugnatione probatur Ecclesia. *Consurge* promittentis vox, non imperantis. *Et fluat aromata illius.* Id est virtutum constantiam miro odore dispergat.

CAP. V. — 1. *Veniat dilectus meus in hortum suum.* Veniat Dominus in Ecclesiam suam, ut eam ipse conservet immaculatam ubique, et lidei fruge secundet. *Et comedat fructum pomorum suorum.* Et libenter accipiat, graterque inspicat opera servorum suorum.

2. *Veni in hortum meum, soror mea sponsa.* Veni (inquit) sæpissime in Ecclesiam meam, et venio, ut corrigam, adjuvem, et confirmem. *Messui myrrham meam cum aromatibus meis.* Per myrrham passio, vel mortificatio, per aromata omnes virtutes exprimuntur. Metui myrrham cum aromatibus, quando martyres cum cæteris electis ad maturitatem præmiorum perducit.

3. *Comedi favum cum melle meo, bibi vinum cum lacte meo.* In favo et vino prædicatores, in melle et lacte auditores intelliguntur, et utrosque interans iudex approbat et remunerat. *Comedite, amici, et bibite, et inebriamini, charissimi.* Amici, faciendo quæ præcipio, obsecro, ita factis sanctorum, quasi epulis præcipuis, præcordia vestra replete.

4. *Ego dormio.* Donante gratia Dei, in pace præsentis vite eum colo. *Et cor meum vigilat.* Quo tranquillius sub incursibus externis quiesco, eo altius intus video quam bonus est Deus. *Vox dilecti mei pulsantis.* Pulsat ostium cordis, cum Dominus nos ad profectum virtutum excitat. 199 *Aperi mihi, id est, cor pãnde mihi, soror mea. Amica mea, quia arcanorum meorum conscia. Columba mea, quia spiritus mei dono illustrata. Immaculata mea, quia sola aspectu meo digna.*

5. *Quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium.* Caput Christi Deus. Cincinni sunt fidelium collectiones. In rore et guttis noctium frigens charitas in multis ostenditur quam in Domino et proximis habere debuerunt. Ideo necessario excitat Dominus fideles quosque ad prædicationis studium, quo provocata ad laborem docendi respondet Ecclesia.

6. *Expoliari me tunica mea, quomodo induar illa?* Ac si aperte dicat, deserui negotia sæcularia tui causa, quomodo repetam illa? *Lavi pedes meos, quomodo inquam illos?* Jam secretæ compunctionis Betibus absui cogitationes terreas; quomodo mundi sordibus ierum polluar? quia prædicationis officium sine occupatione sæculari vix esse potest.

7. *Dilectus meus misit manum suam per foramen.* Manum quippe suam dilectus per foramen misit, cum nos Dominus occulta invisibiliter compunctione ad opus virtutum accendit; nobis in memoriam revocat, quomodo et quanta de sinu Patris descendens pro nobis est passus. *Et venter meus intrenuit ad tactum ejus.* Hæc recolens intima conscientia sponsa, tota expavescit; et pigritiam quietis accusans, ad laborem prædicationis festinat; unde sequitur.

8. *Surrexi, ut aperirem dilecto meo.* Id est, verbum Domini prædicarem. *Manus meæ stillaverunt myrrham, et digiti mei pleni myrrha probatissima.* In manibus enim opera, in digitis discretio signatur. In myrrha continentia et passiones: quæ tunc probatissima est, cum solummodo pro charitate Dei et proximi vel continentia sit, vel passiones sunt.

9. *Pessulum ostii mei aperui dilecto meo.* Pessulum dilecto aperit, qui templum sui peccatoris divina visitatione et inhabitatione dignum lecerit. *Ille declina-*

verat, atque transierat. Quia nulli in hæc vita plena visio Dei, sicut in futuro conceditur, ideo transire dicitur dilectus, id est, in futuram se videndum et perfruendum plenius ostendit.

10. *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est.* Quanto suavius, inquit, vocem atque viciniam dilecti mei accepi, tanto sublimius quidquid in me frigidum erat, charitate incaluit; et quidquid rigidum erat, liquefactum est. *Quæsi, et non inveni illum.* Quia donum compunctionis et dulcedinis intimæ non in arbitrio est volentis, sed in miseratione donantis, ideo non semper habent illum æqualiter, quia non ita se offert Deus in exsilio laborantibus quomodo in patria regnantibus.

11. *Invenierunt me vigiles, qui circumveniunt civitatem, percusserunt me, vulnerunt me, tulerunt pallium meum mihi custodes murorum.* Custodes civitatis, id est, Ecclesiæ, sancti sunt doctores, qui sedula prædicatione circumveniunt corda singulorum, et spiculis cælestis amoris vulnerant, 200 *et, ut magis ardeant, inflammesunt, et vetustæ conversationis tuta men eis subtrahunt.*

12. *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntiatis ei quia amore languo.* Merito languet sponsa, cum gladio verbi Dei percussa, terrænum exiit amictum; et filias Jerusalem, id est, Deo dignas animas adjurat, ut sui amoris magnitudinem ad Dominum referant, et pro ejus videnda gloria superum sibi poscant auxilium.

13. *Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum? qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adjurasti nos?* Obsecro te, quia sic adjurasti me, ut amore quo te languescere dicis me quoque per verbum prædicationis facias ardescere, et mihi ostendas qualis sit dilectus tuus ex ea parte qua possit diligi, non timeri, quia perfecta claritas foras mittit timorem.

14. *Dilectus meus candidus, et rubicundus, electus ex millibus.* Candidus, quia sine peccato; rubicundus sanguine passionis Christus, qui solas mediator Dei, et hominum. *Caput ejus aurum optimum.* Caput Christi Deus, qui solus bonus et optimus. *Comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigre quasi corvus.* Comæ cæteræ sunt sanctorum, quæ Deo fidei famulatu adherent. Elatæ, vel electæ palmarum propter caput Christi, nigre ob pressuras.

15. *Oculi ejus quasi columbæ super rivulos aquarum.* Oculi ejus doctores sunt, per quos Ecclesia videt quæ recta sunt; qui bene consuevit propter simplicitatem, et rivulis aquarum propter charismata divina comparantur. *Quæ lacte sunt lotæ, et resident juxta fluentia plenissima.* Lacte lotas dicit, id est, gratia divina et dulcissima mundatas; et resident juxta fluentia plenissima, id est, omnium donorum spiritualium abundantia. Põtest in rivulis veteris legis eruditio, et per fluentia plenissima perfectio evangelicæ doctrinæ signari, quia sancti prædicatores de thesauris suis proferunt nova et vetera.

16. *Genæ illius, sicut areolæ aromatum consite a pigmentariis; labia ejus lilia distillationis myrram primam.* In genis Salvatoris nostri et modesta pietas simul et severitas exprimitur. Areolis aromatum virtutes, et dulcedo, et fama designantur. Consite a pigmentariis prophetis et apostolis, his futura incarnationis ejus arcana, illis facta narrantibus. Labia ejus verba sunt doctrine ejus. Lilia, quia claritatem cælestis regni promittunt. Distillationis myrram primam, quia per contemptum voluptatum presentium ad hanc perveniendum esse prædicant.

17. *Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis.* Manus, id est, opera, quia quæ verbis docuit, factis implevit. Tornatiles, quia in se omnem regulam justitiæ tenent. Unde dicit: *Oportet me omnem justitiam adimplere.* Sunt et manus aureæ, quia omnia

quæ in homine gessit, divitiis gloriæ perfecit. Plenæ hyacinthis, quia ad spem nos cœlestium atque amorem excitant, quia hyacinthus aurei coloris gemma est.

18. *Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris.* Venter dilecti fragilitatem humanitatis ejus designat, eburneus decorem castitatis. Sapphirus 201 sublimitas est cœlestium virtutum. Distinctus sapphiris, quia partim humana fragilitate esurie, tentatione, fatigatione, morte, partim divina celsitudine miraculis, resurrectione et ascensione gloriæ intelligitur.

19. *Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas.* Crurum vocabulo itinera incarnationis Christi insinuantur, quæ columnis marmoreis propter firmitatem et rectitudinem comparantur. Fundatæ super bases aureas, quia quidquid de eo vel per eum gestum est, omnia divina provisionis consilio ante tempora sæcularia disposita sunt.

20. *Species ejus, ut Libani, electus, ut cedri.* Ut Libanus celsitudine et gratia arborum alios montes, sic Dominus Christus omnes sanctos meritorum celsitudine et gratia virtutum antecellit. *Electus, ut cedri.* Sicut alias arbores, quæ in Libano nascuntur, cedri superant dignitate sua; ita Christus omnes qui in Ecclesia ad vitam nascuntur sua transcendit gloria.

21. *Guttur illius suavissimum.* In gutture interna dulcedo verborum illius memoratur, quam qui sapit, non esurit. *Et totus desiderabilis.* Quil amplius queris? Totus desiderabilis est, quia totus Deus, et totus homo, in quem desiderant et angeli prospicere. Deus in majestate Patris, homo in virginitate matris. In illo creator, in hac salvator.

22. *Talis est dilectus meus, et ipse est amicus meus.* Quanto devotius quisque diligit Dominum, tanto familiarius habet amicum Dominum. Et talem necesse est ut intelligas eum, si vis eum amicum habere. *Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulier?* Vox Synagoga; pro decore enim carnis variantur persona colloquentium. Sed tantum Christi Ecclesia, quia sponsæ vocabulo exprimitur, designatur pulcherrima mulier. Pulchra sunt singulæ Ecclesiæ sanctorum; sed pulcherrima universitas totius sanctæ Ecclesiæ per totum orbem. *Quo declinavit dilectus tuus, et quæremus eum tecum?* Qui aliquando in terra corporali specie versatus est, dic, quo declinavit ille, ut sequamur illum tecum?

CAP. VI. — 1. *Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatatum.* Quasi dixisset, ille descendit in hortum, id est, Ecclesiam suam, ut eam fonte gloriæ suæ, quasi aream aromatatum, irrigaret, ut virtutum floribus germinaret. *Ut pascatur in hortis, et litia colligat.* Ego dilecto meo locum habitationis præparo in me, et ipse mihi apud se, qui semper inter sancta desideria mentium castarum pascitur. Hactenus sanctæ Ecclesiæ vox est querentis ac laudantis; nunc, quid querens respondeat, subinfertur.

2. *Pulchra es, amica mea, suavis et decora, sicut Jerusalem.* Sanctam Ecclesiam suam amicam dicit, quia ejus vitæ desiderium visioni jam pacis intimæ assimilatur. *Terribilis ut castrorum acies ordinata.* Id est, charitate unita, et compacta, ut nullus locus hosti per malum discordiæ aperitur, quia solummodo in unitate pacis terribiles sumus hosti.

3. *Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt.* Id est, oculis mentis tuæ noli quærere in tuâ peregrinationis itinere perfecte me cognoscere, quia fieri non potest; quia quo intentius agnoscere quæris. 202 eo certius incomprehensibilem intelliges; et non queras in via præmium, quod in patria reservatur. *Capilli tui, sicut greges caprarum, etc.* Qui versu prius positi sunt, sed repetitio firmitatis est indicium. In capillis populi, in dentibus

A doctores, in gemellis fetibus præcepta charitatis intelliguntur.

4. *Sicut cortex mali Punici, sic genæ tuæ absque oculis tuis.* Genæ sanctæ Ecclesiæ spirituales sunt Patres, qui virtutibus sunt mirabiles, et moribus venerabiles, et in Christi cruce gloriari non crubescences. Et hæc magna sunt valde, quæ videntur in ea; sed multo majora quæ non videntur, et in futuro reservantur.

5. *Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, et adolescentularum non est numerus.* Reginæ sunt, quæ amore sponsi et cœlestis præniitui per prædicationem veritatis et sacri baptismatis fontem sobolem æterno regi spirituales generant. Concubinæ sunt, quæ carnali solummodo commodo Christum prædicando, vel baptizando, docent; et ideo illæ perfectione senarii numeri, per denarium, propter decalogum designantur. Adolescentulæ sunt animæ nuper Christo renatæ, quarum summa propter multitudinem civium cœlestium numerum transcendit.

B 6. *Una est columba mea, perfecta mea.* Sancta videlicet et universalis per totum orbem Ecclesia. *Una est matri suæ, electa genitrici suæ.* Matri suæ, id est, cœlesti Jerusalem, quæ est mater omnium nostrum. Unde ad nos gratia Spiritus sancti descendit, per quam nascimur Deo. *Viderunt illam filiæ, et beatissimam prædicaverunt.* Quas prius dixit adolescentulas, nunc illas nominat; antiqui omnes catholicam laudant Ecclesiam.

7. *Quæ est ista quæ progreditur, quasi aurora surgens?* Progreditur Ecclesia, quasi aurora, quia jam ortus veri luminis mundo post tenebras longæ ignorantæ monstratur. *Pulchra ut luna.* Quia sole justitiæ illustrata noctem mundi illuminat. *Electa ut sol.* Quia imaginem sui conditoris in omni justitia, sanctitate et veritate portat. *Terribilis ut castrorum acies ordinata.* Terribilis aeris potestatibus in unitate charitatis, fidei, et spei.

C 8. *Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium.* Hortus etenim nucum est Ecclesia præsens, ubi nostras conscientias alterum minime videmus: sed fracta testa corporis, apparuit interna dulcedinis fructus. Poma convallium fructus est humilitatis. Descendit sancta Ecclesia per doctores sanctos ad eos qui proliciunt ad fructus bonos, quive adhuc indigent doctrinæ irrigatione. *Et inspicerem si florisset vinea, germinasset malu Punica.* Inspicerem si virtutum studia florissent, et si qui ad exemplum dominicæ passionis preparati essent suum fundere sanguinem.

9. *Nescivi, anima mea conturbavit me, propter quadrigas Aminadab.* 203 Nescivi dona gratiæ spiritualis in te, sponsa: sed anima mea conturbavit me propter introductionem evangelicæ quadrigæ, qua Aminadab (qui interpretatur populi mei spontaneus) id est, Christus per totum vehitur mundum. Cui Ecclesia consolando mox respondet. *Revertere, revertere, Sulamitis: revertere, revertere, ut intueamur te.* Noli turbata esse: sed revertere ad agnitionem tui Redemptoris, qui tibi toties in prophetis, et lege promissus est. Revertere puritate fidei: revertere operum perfectione, o Sulamitis, id est, captiva, jam a vinculis infidelitatis revertere ad tuum Redemptorem, ut salveris.

CAP. VII. — 1. *Quid videbis in Sulamite, nisi choros castrorum?* Tu doles synagogam obduratam: prope est tempus, quod choros bellantium adversus malignos spiritus et laudantium Dominum videbis in ea. *Quam pulchri sunt gressus tui in culcamentis, filia principis!* Nunc laudes Ecclesiæ ab ipso sponso profertur; et primo operum constantia et mortificatio voluptatum laudatur in ea, quia filia principis, id est, Christi, ob gratiam baptismi.

Sulamitis cum Vulgata nostra, ex Hebræo ostendit Calmetus.

CAP. VI. — N. 9. Quamvis veteres mss. Codices, antiquæ Editiones pleræque, atque Ecclesia in officio, legant *Suamitis*, magis tamen probandum esse

2. *Iuncturæ femorum thorum sicut monilia, quæ a fabricata sunt manu artificis.* Duorum concordia populorum spirituali prope secundorum in iunctura femorum designatur, quia sicut monile fabricatur manu artificis, sic est ineffabili largitate conditoris nostri firmata. In monili bona opera exprimuntur.

3. *Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis.* Umbilicus, id est, fragilitas infirmitatis nostræ, crater, eum, conscientia mortalitatis atque infirmitatis nostræ admoniti, calicem verbi salutaris prompta mente proximis propinare satagimus. *Venter tuus, sicut acervus tritici vallatus liliis, etc.* Acervus tritici vallatus liliis est, cum abundantia boni operis sola spe perpetuæ lucis colligitur. In ventre memoria; in tritico multiplicatio boni operis, in liliis castitas exprimitur. Item in tritico panis, et in cratere potus, quæ pauperibus dantur, exprimuntur.

4. *Duo ubera, tua sicut duo hinnuli gemelli capræ.* De duobus uberibus superior dicitur est. Duo ubera doctores sunt utriusque populi. In gemellis duo Testamenta sunt. Gemelli, propter unam concordiam. *Collum tuum sicut turris eburnea.* Item in collo doctores designati sunt, qui turri eburneæ propter firmitatem et pulchritudinem comparantur. Qui civitati Dei et robur præstant, et decorus.

5. *Oculi tui sicut piscine in Hebeon, quæ sunt in porta filiarum multitudinis.* Item oculi Ecclesiæ doctores propter nutrimentum. Et recte piscine comparantur, quia fluentia doctrinæ suis auditoribus præbere non cessant. *Hebeon cingulum mæroris interpretatur, quia sancti pro vana læticia carnis cingulo abstinentiæ constringuntur; et bene in porta multitudinis, ob abundantiam populorum concurrentium per portam fidei in Ecclesiam.*

6. *Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum.* Item in naso verbi Dei dispensatores causa discretionis designantur. Turris, quia eminentissimum locum tenet in Ecclesia, quæ respicit contra 204 Damascum, id est, sanguinarum et impium (quia Damascus sanguinem bibens interpretatur): significat carnales et crudeles, contra quos sancti doctores, in turri Libani, id est, firmitate Ecclesiæ semper vigilant.

7. *Caput tuum ut Carmelus, et comæ capitis tui sicut purpura regis juncta canalibus.* In capite mens designatur, in comis cogitationes. Et sicut capite membra, ita cogitationes mente reguntur. In Carmelo, id est, sublimibus, et passione Christi, quæ nomine purpuræ exprimitur, versantur. Canales, præcordia sanctorum, in quibus alligantur tales cogitationes.

8. *Quam pulchra es, et quam decora, charissima, in deliciis.* Pulchra fide, et opere decora, charissima in deliciis, id est, spiritualibus virtutibus. *Statura tua assimilata est palmæ.* Id est, rectitudo operat omnis bonæ semper ad victoriam tendit. *Et ubera tua botris.* Uberibus doctores ecclesiæ propter hæc primæ eruditionis comparantur, et botris æquantur propter mysteria dulcissima æternitatis.

9. *Dixi: Ascendam in palmam, et apprehendam fructus ejus, et erunt ubera tua sicut botri vineæ.* Apte enim v. et gloriosissima crux palmæ comparatur, in quam Christus ascendens apprehendit fructus ejus, id est, dona quæ largitus est sanctæ Ecclesiæ, quæ ex illo tempore botros vineæ germinavit, id est, sanctos doctores, qui majori scientia et gratia propter crucem et resurrecti nem Salvatoris abundant.

10. *Odor oris tui sicut malorum, guttur tuum sicut vinum optimum.* In gutture vox præsentis doctrinæ, in odore fama absentis demonstratur. Et ideo vino illa propter fragrantiam virtutum, hæc malis ob suavitatem absentis famæ comparatur.

CAP. VII. N. 7. In Vulgata est *vinca canalibus*. In Mss., sæpe, *vinca, et juncta confunduntur*. Existimant nonnulli *Carmelum* pro purpura sumi ex Hebræo *carmel*, seu *carmil*, ex quo fortasse est

11. *Dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum.* Rapuit enim sponsa verbum ex ore sponsi, quia ille vino optimo eam comparavit et subiecit: *Dignum dilecto meo*, id est, tanta sublimitas est evangelicæ prædicationis, quod ipse dilectus prius per hæc in carne apparens, mundo iter cælestis aperuit. *Labiisque et dentibus*, id est, apostolis prædicatoribusque maximis dedit ad meditandum.

12. *Ego dilecto meo.* Et non alteri, cui totam curam servitutis et dilectionis impendo. *Et ad me conversio ejus.* Me solam diligit et adjuvat, ne deficiam in via. *Egrediamur in agrum, commoremur in villis; mane surgamus ad vineas; videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiant, si floruerunt mala Punica.* Quia nullatenus Ecclesia vel ad bene optandum egrediendo procedere, vel in exercitio bonæ operationis persistendo commorari, vel saltem ad propositum bene agendi assurgere, vel animos auditorum suorum, quantum profecerint, discernere sufficit, nisi gratia Dei adjuta, qui dixit: *Ecce ego vobiscum sum*, etc. Item in agro Christiani, in vineis Ecclesiæ, in floribus fides, in fructibus virtutes, in 205 malis Punice martyrium designatur. In his enim singulis sponsa dilecti sui præsentiam querit.

13. *Ibi dabo tibi ubera mea.* Id est, parvulorum meorum pædagogos; quia in his omnibus proficiunt doctores sancti. *Mandragoræ dederunt odorem in hortis nostris.* Mandragora propter multitudinem medicaminum generum sanctorum virtutibus comparatur: portæ Ecclesiæ doctores sunt sancti. In hujusmodi portis mandragoræ dederunt odorem, cum spiritualibus quisque ex se virtutum famam longe lateque spargunt. *Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi.* Poma nova, et vetera, præcepta sunt sive promissa Novi Testamenti, et Veteris: quia omnia ad ejus gratiam refert Ecclesia.

CAP. VIII. — 1. *Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris?* Vox ista est antiqua justorum optatum adventum Christi in carne. Sugentem ubera matris meæ, id est, in synagoga nasci ac nutrirî juxta humanæ conditionis naturam. *Et inveniam te foris.* Intus erat dilectus, dum in principio erat verbum; foris, dum Verbum caro factum est.

2. *Ibi deosuler te.* Id est, facie ad faciem video, et os ad os loquar. *Et jam me nemo despiciat.* Ante adventum Christi intra angustas Judææ tantum fuit Ecclesia; post Ascensionem in toto mundo dilatata fuit, et venerabilis. *Apprehendam te.* Id est, prompta ac fidei devotione excepiam venientem.

3. *Et ducam in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ, ibi me docebis.* Peracta carnis dispensatione, redeuntem lactis ducam in domum matris meæ luminibus. In domum matris meæ, ubi cælestis Jerusalem mater nostra. Ibi me docebis potentiora sperare dona, quam in lege habuissem. *Et dabo tibi poculum ex vino condito.* Id est, serventem amorem, variis virtutum pigmentis ornatum. *Et mustum malorum granatorum meorum.* Id est, gloriosum sanctorum martyrum triumphum, qui serventissima eharitate perferunt flammam, per quas ad te transire non dubitant.

4. *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.* Læva carnis Christi dona designat, et dextera futura sanctorum cum Christo gaudia exprimit. *Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* Vox synagogæ mirantis quomodo de deserto gentilitas in amplexus subito sponsi ascendisset. *Deliciis affluens*, id est,

Hispanicum carminis et carmesi.

* CAP. VIII. N. 1. Pro *Et inveniam te*, legendum videtur *Ut inveniam te*.

omnium bonorum pulchritudine. *Innixa super dilectum*, omnia, quæ habet ad gratiam dilecti referens. *Suum*, quem mihi soli mittendum putabam.

5. *Sub arbore malo suscitavi te*. Sub arbore crucis a perpetua morte revocavi te, ut apertus et cæteros ex Jadera. *Ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua*. Id est, major plebs, Christum negando, et Barabam eligendo, reprobata est. *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum*. Ut digito ob memoriam 206 cujuslibet rei signum aliquod ligamus. Per cor cogitatio, et per brachium designatur operatio. Si me velis habere sponsum, intus charitas fide non ficta sit, et foris operatio devota.

6. *Quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut infernus amulatio*. Fortis est usque ad mortem mea dilectio in te, o Synagoga; sed tua æmulatio dura in me fuit sicut infernus. Sed verte æmulationem in dilectionem, et eris mihi sponso sponsa. *Lampades ejus lampades ignis atque flammarum*. Dilectionis lampades corda sunt fidelium; ignis, propter fervorem cordis; flammarum, propter operationis efficaciam.

7. *Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam*. Aquas multas et flumina, tentationum dicit incursus quæ visibiliter, seu invisibiliter, animas fidelium impugnare non desinunt, quibus charitas non cedit. *Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam*. Sancti vere totius domus suæ substantiam pro dilectionis magnitudine quasi nihil despiciant.

8. *Soror nostra parva est, et ubera non habet*. Prima nascentis Ecclesiæ de gentibus tempora designat, quando adhuc et parva fuit numero, et minus idonea prædicare verbum Dei, quasi sponso Synagoga dixisset de ea: *Quid faciemus sorori nostræ in die, quando alloquenda est?* Ac si aperte dicat: Parva quidem numero est Ecclesiæ gentium, et necdum verbi ministerium subire sullenit. Quis ergo tibi videtur, o Synagoga, de sorore faciendum nostra, quando alloquenda est, id est, per verbi ministerium duenda in fidem? Synagoga tacente, ipse sponso quid fieri debet respondet.

9. *Si murus est, ædificemus super eum propugnaculo argenteo*. Ac si diceret: Si aliquos habet in se fortes fide, ingenio claros, vel philosophia instructos, addamus illis propugnacula argentea, id est, scientiam divinarum Scripturarum, ut eo fa illis possint tutari infirmos atque indoctos. *Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis*. Si sunt simplices, tamen docendi studio inhiantes, propinquamus illis priorum exempla justorum, quo certius et efficacius

7. In Vulgata, *aquæ multæ non potuerunt*.

A docendi opus implere possint. Cedri virtutes sanctorum et tabule latitudinem charitatis designant. Ad hæc ipsa respondet Ecclesiæ.

10. *Ego murus, et ubera mea quasi turris*. Ex quo facta sum enim eo quasi pacem reperiens, ego de vivis compacta sum lapidibus, et glutino charitatis adunata, et super fundamentum immobile adificata. Ubra, id est, doctores fortissimi, cen turris, qui et parvulos nutrire sciunt, et omnia maligni expellere; et hoc mihi accidit ex eo tempore quo Christus me reconciliavit, et per eum pacem reperi.

11. *Vinea fuit pacifico meo in ea quæ habet populos*. Vinea, id est, catholica Ecclesiæ fructu abundans fidei fuit pacifico, id est, Christo, quia omnia pacificavit in cælis et in terris, in ea congregatione quæ multos populos possidet ex toto orbe, non Jaderæ solum. Traditur ea custodibus prophetis, vel apostolis, vel angelicis potestatibus et dignitatibus.

12. *Vir autem pro fructu*. Id est, retributione æterni hujus vineæ. *Afert mille argenteos*. Id est, pro acquisitione regni cælestis, qui est fructus vineæ, cuncta quæ mundi sunt reliqua. Milenarius numerus pro perfectione ponitur. Id est, qui omnia reliquit. Argentei pro omni pecunia accipiuntur. *Vinea mea coram me*. Vox sponsi. Verumtamen, etsi te a his commendam custodibus, tamen te semper in mea habeo presentia, vides et remunerans laboris tui devotionem in omnibus. *Mille tui pacifici*. Mille tui, subauditur, argentei. Quasi dixisset: Qui amore meo cuncta sua dimittit, in pace erit, quia omnem substantiam suam, quæ millenario designatur, pro charitate Dei amittit.

13. *Et ducenti (id est) his qui custodiunt fructus ejus*. Qui sunt doctores sancti, qui omnia mundi dimittunt, et in verbo predicationis laborare non cessant, hi duplici remuneratione, quæ ducentenario designatur, donantur apud me. *Quæ habitas in hortis, amici auscultant*. Quia locutio nostra finienda est, hoc ultimum vale a me audit. Semper habita in hortis virtutum; et scita quia amici, id est, angelici spiritus et animæ sanctorum, semper te considerant, et tuo gaudent aspectu. *Fac me audire vocem tuam*. Id est, vox prædicationis tuæ, dum vales, semper audiatur a me.

14. *Fuge, dilecte mi*. Ac si aperte dicat: Quoniam, in carne apparent, præcepta mihi ac dona vitæ cælestis conferre dignatus es, nunc his peractis, revertere in sinum Patris, o mi dilecte. *Assimilare capræ, hinnuloque cervorum super montes aromatatum*. Et hoc mihi sit solatium, quia continua visione te nequeo cernere, saltem crebra visitatione me consolari memento.

APPENDIX VII.

DE CONFLICTU VITIORUM ET VIRTUTUM.

1. Apostolica vox clamat per orbem, atque in D proclineti fidei positus ne securitate torpeant dicit: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur (II Tim. iii, 12)*. Et ecce quia Christianitas etiam in suis principibus jam religiosa jamque fidelis est, desunt pie viventibus in Christo Jesu vincula, verbera, flagella, carceres, equulei, cru-

Num. 1. In Isidorians, cap. 84, n. 20 et seqq., de hoc libro dissimul, quem alii sancto Joanni Chrysostomo, alii sancto Augustino, alii sancto Ambrosio, alii sancto Isidoro, alii sancto Leoni Magno, alii Ambrosio Autperto ascribunt. Cajetani monitum ad hunc librum descripsi, Editiones et Codices mss. recensui. Pro Editione Grialii Cyprianus Suarez

opus emendavit, sed nullas notas aut varias lectiones apposuit. Maurini inter appendices operum sancti Augustini libellum hunc reposuerunt, discrepantia lectionis alicubi notata. De titulo libri videri possunt commentarii nostri ad Psychomachiam Prudentii, ejusdem argumenti et tituli carmen egregium.